

Laitos Giellagas-instituutti		Tekijä Saijets, Mika Hans Samuli	
Työn nimi Boazonamahusat - Leksikála semantihkalaš guorahallan bohcco ahke-, sohkabealle-, guolga- ja čoarvenamahusain Báišduoddara bálgosis			
Oppiaine Saamen kieli	Työn laji pro gradu	Aika 2005 Joulukuu	Sivumäärä 126+25
<p>Tiivistelmä</p> <p>Pro gradu -työni käsittelee poron kuvailemista iän, sukupuolen, karvan ja sarvien mukaan. Ennen porosaamelaiset lapset oppivat tuntemaan porot poronhoitotöiden kautta, mutta nykyisin perimätieto ei enää siirry seuraaville sukupolville. Koulunkäynnin vuoksi lapset eivät pysty osallistumaan poronhoitoon samalla tavalla kuin ennen. Sen vuoksi poronhoitoon liittyvän saamen kielen tutkiminen on ajankohtaista. Perimätietoa on toistaiseksi mahdollista taltioida haastatteleamalla vanhoja poronhoitajia, jotka tuntevat kielen tarkoin ja osaavat kuvailla poroa kuvaavat nimitykset.</p> <p>Työn tavoitteena on selittää poron ikää, sukupuolta, karvaa ja sarvia kuvaavat nimitykset ja niiden käyttö, sekä selvittää ko. nimitysten terminologinen järjestelmä leksikaalisen semantiikan avulla. Tavoitteena on myös selvittää, mihin poronhoitajat kiinnittävät ensimmäiseksi huomionsa kuvailemallaan poroa, millä tavalla poronhoitajat erottelevat poronsa ja mitkä tekijät vaikuttavat porojen erottelemiseen. Lisäksi työn tavoitteena on kerätä perimätietoa kirjalliseen muotoon. Tutkimusalueena on Paistunturin paliskunta Utsjoen kunnassa.</p> <p>Poron nimitysten määritelmät pohjautuvat informanttien kuvauksiin. Olen haastatellut pro gradu -työtäni varten kuutta eri informanttia. Aluksi haastattelin informanteja perinteisen metodin mukaan antamatta heille ollenkaan taustamateriaalia. Tämä metodi ei kuitenkaan tuottanut riittävästi informaatiota. Sen vuoksi jouduin kehittämään uuden tutkimusmetodin. Valokuvasin poroja kaikkina vuodenaikoina digitaalikameralla. Seuraavaksi haastattelin informanteja uudelleen valokuvien pohjalta. Tämä metodi tuotti runsaasti uutta informaatiota. Haastattellessa halusin varmistaa, että informanttien kuvaus vastaisi todellisuutta. Sen vuoksi en antanut heille missään vaiheessa kirjallisia lähteitä. Haastattelujen jälkeen vertailin informanttien vastauksia, jotta poron nimityksiä koskeva kuvaus olisi luotettava. Lisäksi vertasin informanttien kuvauksia kuvamateriaaliin ja kirjallisuudesta löytyviin määritelmiin.</p> <p>Opinnäytetyöni mukaan poronomistajat erottelevat poronsa porojen kunnan, iän ja sukupuolen mukaan. Kyseiset tekijät vaikuttavat esimerkiksi elo- ja teurasporojen valintaan. Poron kunnan seuraaminen puolestaan perustuu poron iän, hampaiden kunnan, sarvien ja karvan seuraamiseen. Poron nimitykset ovat keskeinen osa porotokan rakenteen hallintamekanismia. Niitä käytetään päivittäisissä poronhoitotöissä viestimiseen. Esimerkiksi tiettyjen porojen ollessa kadoksissa tokkakuntien osakkaat kykenevät poron nimitysten avulla viestimään poroista keskenään tai ulkopuolisten tokkakuntien jäsenten kanssa. Porosaamelaisten kieli on muuttunut Paistunturin alueella. Poron ikää, sarvia ja karvaa kuvaavat nimityksen ovat säilyneet hyvin kielessä, mutta erityisesti sukupuolta kuvaavien nimitysten käyttö on vähentynyt tutkimusalueella. Yhtenä syynä tähän voi olla se, että nykyisin porot laiduntavat suurimman osan vuodesta vapaasti. Ennen poronhoitajat asuivat porojensa parissa, mutta nykyisin porojen parissa vietetty aika on lyhentynyt. Paistunturin alueella ei esimerkiksi ole merkattu vasoja kesällä viimeiseen viiteentoista vuoteen.</p> <p>Tutkimuksessa on tullut esille yhteensä 543 saamenkielistä poron nimitystä, joista ikää- ja sukupuolta kuvaa 104 nimitystä, karvaa 198 nimitystä ja sarvia 241 nimitystä. Tutkiessani käsitejärjestelmää, johon poron ikä-, sukupuoli-, karva- ja sarvinimitykset kuuluvat, sain selville mikä on ehtona sille, että ko. nimitykset voi systematisoida hyvinmuotoisiksi hierarkioiksi. Yritin aluksi systematisoida samaa lajia kuvaavat lekseemit samaan hierarkiaan, mutta sain selville ettei se ole mahdollista. Konkretisoin tätä taksonomialla. Ensinnäkin, hyvinmuotoisessa taksonomiassa on ainoastaan sellaisia lekseemejä, jotka kuvaavat lajia samalla tavalla tai saman semanttisen kriteerin mukaan. Tämän todistavat esimerkiksi <i>vasan</i> lajit <i>čálggatmiessi</i>, <i>duottarmiessi</i>, <i>njuoratmiessi</i> ja <i>vuopmemiessi</i>. <i>Čálggatmiessi</i> ja <i>njuoratmiessi</i> kuvaavat vasan kehittymistä, <i>duottarmiessi</i> ja <i>vuopmemiessi</i> taas vasan syntymäpaikkaa. Toiseksi, sama poro voi olla yhtäaikaan esimerkiksi sekä <i>vuopmemiessi</i> että <i>čálggatmiessi</i>. Sen vuoksi näitä lekseemejä ei voida systematisoida samaan hierarkiaan. Tämä osoittaa sen, että nämä neljä lekseemiä kuuluvat kahteen eri taksonomiaan. Poron nimitykset muodostavat useita erilaisia hierarkisia käsitejärjestelmiä. Nimitykset on mahdollista systematisoida hierarkioiksi 75:n eri semanttisen kriteerin mukaan. Nämä kriteerit ovat potentiaalisena sanavarastona poronhoitajan ajatusmaailmassa, josta otetaan käyttöön tarpeen mukaan sopivin termi.</p> <p>Poron nimitykset on helppo löytää pro gradu -työstäni. Kirjalliseen muotoon kerätyt nimitykset edistävät perimätiedon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Eri koulut, opiskelijat ja oppilaitokset voivat käyttää tutkimusta oppimateriaalina. Lisäksi tätä tutkimusta voidaan käyttää lähteenä myös muissa sanastoa ja poronhoitoa koskevissa tutkimuksissa.</p>			
Muita tietoja			

